

Een les Nederlands: het romantisch verlangen als venster op de hemel (voorbeeldles voortgezet onderwijs)

Gert van de Wege

Dit materiaal is onderdeel van het compendium christelijk leraarschap dat samengesteld is door het lectoraat Christelijk leraarschap van Driestar hogeschool. Zie ook www.christelijkleraarschap.nl.

Samenvatting	Deze voorbeeldles komt uit het boek 'Venster op de hemel. Christelijk leraarschap in de lespraktijk'. In dit boek wordt geprobeerd om leraren ertoe aan te zetten om vanuit de schoolvakken verbindingen te leggen met het christelijk geloof. Deze les is een les Nederlands die geschikt is voor de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. De les gaat over het verlangen als kernbegrip van de Romantiek en van het christelijk geloof.
Bronvermelding	Mackay, E. (2014 Apeldoorn) Venster op de hemel. Christelijk leraarschap in de lespraktijk.
Thema *	Inspiratiebronnen
Gebruik **	Handen
Plaatsingsdatum	2014
Gerelateerde artikelen	n.v.t.
Trefwoorden	Voorbeeldles, venster op de hemel, voortgezet onderwijs, Nederlands

* In het compendium wordt al het materiaal verdeeld over de acht thema's van christelijk leraarschap: *onderwijs, inspiratiebronnen, leraar, leerling, leerstof, didactiek, schoolteam, leidinggevenden*.

** Het materiaal kan gebruikt worden als onderbouwing en visievorming (*hoofd*), bezinning en reflectie (*hart*) of biedt concrete handreikingen en voorbeelden (*handen*).

7. Een les Nederlands: het romantische verlangen als venster op de hemel

Gert van de Wege

1. Inleiding

De hieronder beschreven les is bedoeld als een inleiding op de Romantiek in de (Nederlandse) literatuur voor vwo 5.⁶² Ik sluit bewust aan bij de literatuurmethode *Literatuur in zicht*, die op veel reformatorische scholen gebruikt wordt.

Het beeld van een literaire stroming of periode is in een lesmethode voor de middelbare school begrijpelijkerwijs altijd clichématig; zo ook in het onderhavige geval. Omdat het voor de meeste leerlingen om een eerste kennismaking met de literaire Romantiek gaat, sluit ik me zonder al te veel gewetensbezwaren bij dit beeld aan. Ik ga ervan uit dat de nuancering later wel komt, mits de huidige leerlingen zich later überhaupt nog met literatuur, in dit geval literatuur uit de negentiende eeuw, zullen bezighouden.

2. Begripsverkenning

De les begint met een begripsverkenning. Waar denken leerlingen aan als ze het woord 'romantiek' horen? De reacties noteer ik in kernwoorden op het bord. Leerlingen denken vaak in de richting van gevoelens en sfeer: iets als een verliefd stel aan de

62. Er zijn twee lessen voor nodig, maar gemakshalve gebruik ik in deze bijdrage 'les' in het enkelvoud.

oevers van een vredig meertje bij maanlicht. Of deze associaties meer of minder juist zijn, laat ik in het midden. Vervolgens laat ik een leerling de passage over *Weltschmerz* en *Sehnsucht* uit *Literatuur in zicht* voorlezen:

De romanticus ligt overhoop met zichzelf en vooral met de wereld om hem heen. Hij voelt zichzelf als een gespleten mens in een gespleten wereld. Zijn bestaan is tragisch, vol Weltschmerz, vol Sehnsucht. Weltschmerz duidt op zijn lijden aan het bestaan, terwijl Sehnsucht uitdrukking geeft aan zijn verlangen naar betere tijden of plaatsen. De romanticus ervaart onvrede met het hier en nu.

Naar aanleiding hiervan spreek ik met de klas verder over beide kernbegrippen. Ik test of de leerlingen ze hebben begrepen, door ze bijvoorbeeld een hedendaags voorbeeld van *Weltschmerz* en *Sehnsucht* te laten bedenken. Ook probeer ik ze het verband te laten leggen tussen beide begrippen enerzijds en de zojuist bij de begripsverkenning genoteerde associaties anderzijds.

3. F. Haverschmidt

Daarna lees ik samen met de leerlingen het verhaal 'De pastorie van mijn grootvader' van François Haverschmidt (uit de verhalenbundel *Familie en kennissen*). De auteur beschrijft daar met veel nostalgie de logeerpartijen uit zijn kindertijd in de pastorie van zijn grootouders. Het refrein van dit verhaal is het 'voorbij, voorbij, o, en voorgoed voorbij' (om met J.C. Bloem te spreken), en dat is dan ook meteen het smartelijke ervan. Het verlangen richt zich bij Haverschmidt op het verleden – op een

verbeeld verleden, want de auteur zelf thematiseert het verschil tussen hoe hij zich het verleden voorstelt en hoe het werkelijk geweest moet zijn. De verbeelding is in dit verhaal het middel om de onvrede in het hier en nu te ontgaan.

Het lezen van dit verhaal dient een dubbel doel. De leerlingen lezen een 'romantisch' verhaal uit de Nederlandse literatuur en krijgen zodoende een concreter beeld van beide romantische kernbegrippen. Bovendien is verderop in het hoofdstuk ook een paragraaf aan Haverschmidt gewijd en al lezende hebben ze nu alvast met hem kennismemaakt.

Als we zover gekomen zijn en de leerlingen hebben meegelezen en meegedacht, hebben ze enig begrip van de literaire Romantiek: een venster op het verleden en de mens; een venster op de *wereld*.

4. C.S. Lewis

Een poging om hun ook een venster op de *hemel* te verschaffen onderneem ik aan de hand van enkele citaten uit het werk van C.S. Lewis. Beide betreffen wat wel het 'Argument from Desire' genoemd is.⁶³

Creatures are not born with desires unless satisfaction for these desires exists. A baby feels hunger; well, there is such a thing as food. A duckling wants to swim; well, there is such a thing as water. Men feel sexual desire; well, there is such a thing as sex.

63. Het is twijfelachtig of Lewis het ooit als argument in de eigenlijke zin van het woord bedoeld heeft. Zie hiervoor: Arend Smilde, 'Horrid red herrings. A new look at the "Lewisian" "Argument from Desire" and beyond', in: *Journal of inklings studies*, Vol. 4, nr. 1, april 2014.

*If I find in myself a desire which no experience in this world can satisfy, the most probable explanation is that I was made for another world.*⁶⁴

Waar het om gaat, is dat het romantische verlangen, de zogenaamde *Sehnsucht*, vaak de vorm aanneemt van een verlangen naar een ik-weet-niet-wat, een verlangen dat zich niet lijkt te richten op een object binnen onze wereld, of daar althans nooit door bevredigd lijkt te kunnen worden.

Een andere plaats waar Lewis hierover schrijft is zijn inleiding tot *The pilgrim's regress*:

*It appeared to me (...) that if a man diligently followed this desire, pursuing the false objects until their falsity appeared and then resolutely abandoning them, he must come out at last into the clear knowledge that the human soul was made to enjoy some object that is never fully given (...) in our present mode of subjective and spatio-temporal experience. This Desire was, in the soul, as the Siege Perilous in Arthur's castle – the chair in which only one could sit. And if nature makes nothing in vain, the One who can sit in this chair must exist.*⁶⁵

Beide citaten print ik en deel ik uit (al dan niet in vertaling) en vervolgens laat ik de leerlingen in duo's bepalen wat Lewis precies beweert. Het hangt natuurlijk van de gretigheid van de klas af hoe breedvoerig en diepgaand (eventueel kritisch) je hierover doorspreekt; wat ik in elk geval wil bereiken is dat leerlingen niet denken dat het romantische verlangen een gekkigheid is

64. C.S. Lewis, *Mere christianity*, boek III, hoofdstuk 10. In de Nederlandse editie, *Onversneden christendom*, Kampen 2003, is het citaat te vinden op p. 138.

65. C.S. Lewis, *The pilgrim's regress*, inleiding. In de Nederlandse editie, *De kromme en de rechte weg*, Franeker, 2007, is het citaat te vinden op p. 17-18.

die opduikt bij een aantal rare kunstenaars van honderdvijftig jaar geleden. Ik wil dat ze inzien dat het om een universeel verschijnsel gaat, dat dan wel gecultiveerd werd in de periode die we de Romantiek noemen, maar overal en altijd weer zal opduiken. Anders gezegd: dat het romantische verlangen – vanuit het christelijk geloof geïnterpreteerd – ons zicht biedt op onze status als schepselen. Daarbij kan ook ter sprake komen welke objecten mensen geneigd zijn te kiezen ter bevrediging van hun verlangen en in hoeverre dan inderdaad blijkt dat er een onvoldaanheid overblijft, dat het verlangen niet ten volle bevredigd kan worden door iets uit onze wereld. Eventueel kan verwezen worden naar het renaissance-embleem van een ronde wereld die nooit een driehoekig hart kan vervullen.

5. Tot slot

Ik wil dat leerlingen aan het eind van deze les weten waar de term Romantiek voor staat (inclusief een globale historische begrenzing van de periode) en dat *Weltschmerz* en *Sehnsucht* kernbegrippen zijn om de Romantiek te begrijpen. Ik verwacht van de leerlingen dat ze deze zaken kunnen herkennen in een concreet verhaal uit de Romantiek. Op een dieper niveau hoop ik dat ze begrijpen dat zowel de smart als het verlangen vanuit het christelijk geloof begrepen kunnen worden als een verwijzing naar onze menselijke conditie. Als de mens voor een andere wereld is gemaakt, is het immers verklaarbaar dat mensen een verlangen kennen dat zich niet laat bevredigen door ervaringen in deze wereld.